

Türk Sinemasında Dış Göçle Birlikte Oluşan Kültürel Değişimin Bir Ögesi Olarak Dinin Temsili: Berlin In Berlin

Özgür Velioglu¹

Öz

Göç, Türk kültürü içinde geçmişte önemli bir yer tutmuş olmakla birlikte günümüzde yerleşik hayat sürdürüldüğünden, göçmen açısından farklı kültürel sonuçlar doğurmaktadır. Göçmenin göç edilen ülkenin kültürüne adaptasyon süreci, ülkesinden getirdiği kültürel donanımına göre değişim göstermektedir. Çalışmanın konusu, Türk Sinemasının dış göçü konu alan Berlin in Berlin (Sinan Çetin, 1993) filmindeki karakterlerin kültürel ve dini profillerinin ve bu kültürleşme sonucu meydana gelen kültürel değişimlerinin ortaya konulmasıdır. Film, bir göstergebilim yöntemi olan dizisel yöntem ile çözümlenerek, filmdeki kültürel ve dini karşıtlıklar açısından incelenmiştir. Böylelikle çalışmada, filme konu olan Almanya'ya göç etmiş olan göçmen Türk ailenin, göç ettiği ülkenin kültürel ve dini karşıtlıkları ile baş etme yöntemleri, uyum sağlama çabaları, içe kapanma pratikleri vb. öğeler ortaya konulmuştur. Sonuç olarak filmde anlatılan Türk ailenin karakterleri için Almanya'da yaşamak, Alman kültürüyle karşılaşmak ve uyum sağlamak konusunda asıl ayırıcı olan öğenin din olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Göç, Türk Sineması, Berlin in Berlin, Kültür, Din, Kültürleşme.

The Representation of The Religion in Turkish Cinema as a Part of the Cultural Change Emerged From Migration

Abstract

Although migration held an important place in Turkish culture in the past, sedentary life is maintained today, so it creates different results in terms of immigrant's culture. The process of adaptation to the culture of the host country, varies by the homeland's cultural enhancement. The subject of this study is to demonstrate the cultural and religious exchanges of the characters in Berlin in Berlin (Sinan Çetin, 1993) which is a Turkish film about the external migration. The film was analyzed by sequential method, a method of semiotical film analysis, in terms of cultural and religious oppositions. Thus, in the study, Turkish family's coping with practical items such as cultural and religious oppositions, adaptation efforts to German culture is demonstrated. As a result, religion was the main distinctive constituent for the characters of the film as a Turkish family living in Germany and in German culture.

Keywords: Migration, Turkish Cinema, Berlin in Berlin, Culture, Religion, Acculturation.

1. Yrd. Doç. Dr. Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi

Giriş

Göç, insanlar tarafından doğanın kontrolü sağlanana dek, toplumların hayatta kalma üzerine kurulu yer değiştirme hareketleri olarak süregelenmiştir. Doğayla baş edemeyen insan, mevsim, coğrafya vb. doğal şartların elverişliliğine göre yer değiştirerek hayatta kalmayı başarmıştır. İnsanın doğa üzerinde kontrolü sağlamasından sonra ise göç, birincil yaşamsal fonksiyonundan sıyrılmış ve ekonomik gereklilik, zorunlu siyasi yer değiştirme gibi başka amaçlara hizmet eder konuma gelmiştir. İleriye dönük olarak ise göç hareketleri, küreselleşme ile birlikte tüm dünyada giderek tektipleşen kültür ve Avrupa Birliği gibi birçok ülkeyi içine alan ve sınırları ortadan kaldırmayı öngören yeni dünya düzeni ile daha yaygın ve bireysel bir hal alacaktır.

Birey/grupların göç etme nedenleri ekonomik, siyasal, sosyal vb. çok çeşitli etkenlere bağlı olmakla birlikte, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya üçüncü dünya ülkelerinden gerçekleşen göç, neo-liberal politikaların getirisi ile birlikte dönüşen dünyanın yeni sömürgecilik anlayışına bağlıdır. Oluşan yeni dünya düzeni ile birlikte, Avrupa ülkeleri kendilerine gerekli olan işgücünü, konuk işçi statüsüne sahip göçmenler tarafından sağlama yoluna gider. Konuk işçi olarak Avrupa ülkelerine giden göçmenler ilk etapta belirli bir maddi birikim elde ettikten sonra ülkelerine dönme niyetindedirler. Ancak ilerleyen zamanlarda geçici olarak görülen işçiler, geri dönecekleri varsayılmasına rağmen kalıcı olur ve kuşaklar boyunca gittikleri ülkelere yerleşirler. Kalıcı olacakları öngörülmediğinden ve hükümetler tarafından onlarca yıldır geçici oldukları varsayıldığı için uygulanan yanlış politikalar da, -dil öğretimi, eğitim, sağlıkta eşit hakların sağlanmaması vb.- hem göçmen, hem göç alan ülke için entegrasyon, kültürleşme, asimilasyon gibi konularda ciddi sorunlar yaratır.

Göç eden birey/toplulukların, kültürlerini muhafaza edebilmek için gittikleri yere taşıdıkları ve çoğunlukla eskisinden daha çok bağlandıkları görülür. Eğer söz konusu olan iç göçse, hayatta kalma mücadelesi daha kolay olur ve ne kadar içe kapanılsa da aynı kültürün, dinin insanları bulunduğu entegrasyon süreci daha hızlı gerçekleşir. Ancak başka ülkelere göç eden kişiler, hayatlarını sürdürebilmek, gittiklere yere uyum sağlayabilmek ve en önemlisi, onlarla yaşarken onlar gibi olmamak için daha çok içe kapanır ve bazı kültürel öğelere sıkıca bağlanırlar. Bu kültürel öğelerin başındaysa din, gelenek, görenek ve töre gelir. İçe kapanma durumu, ancak orada doğup büyüyen ikinci kuşaktan itibaren yavaş yavaş kırılmaya başlar.

1960'lı yılların başından itibaren Türkiye'den de, başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine devlet desteği ile konuk işçi gönderilmiştir. Almanya ve diğer Avrupa ülkelerine konuk işçi statüsünde giden Türklerin bir kısmı da gittikleri yerlerde kalıcı olmuşlardır ve elli yıldır o ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Göçmen sorunları, 2010'lu yıllarda halen tüm dünyada, hem göçmenler için hem de göç edilen ülkeler için biçim değiştirerek sürmektedir. Özellikle Avrupa ülkeleri, günümüzde göçmenler ile ilgili farklı politikalar uygulamaya çalışsa da sorunlar halen aşımış değildir. Yaşanan sorunlar sanatın birçok alanında refleks verdiği gibi sinemaya da konu olmuştur.

Türk Sineması, toplumsal dinamikleri konu alması itibarıyla ele aldığı birçok konunun yanında göç olgusunu da işlemiştir. Hem iç göç, hem de dış göç konulu birçok film yapılmış; göçmenlerin gündelik yaşamlarının perdeye yansıtılması dışında, sorunları da ortaya konulmaya çalışılmıştır. Türk Sinemasında iç göç konulu filmlerin başlıcaları, Gurbet Kuşları (Halit Refiğ, 1964), Bitmeyen Yol (Duygu Sağıroğlu, 1965), Ah Güzel İstanbul (Atif Yılmaz, 1966), Lütfi Ö. Akad'ın Gelin (1973), Düğün (1973) ve Diyet (1974) üçlemesi, Bir Avuç Cennet (Muammer Özer, 1985) olarak sayılabilir. Türk Sinemasında dış göç konusunda çok sayıda film yapılmış olmasa da, o dönem çekilen filmler, göç eden Türk insanının sorunlarını, kültürel değişim ve dönüşümlerini göz önüne

serer. Baba (Yılmaz Güney, 1971), Otobüs (Tunç Okan, 1975), Almanya Acı Vatan (Şerif Gören, 1979), 40 Metrekare Almanya (Tevfik Başer, 1986), Sahte Cennete Veda (Tevfik Başer, 1988), Elveda Yabancı (Tevfik Başer, 1990), Polizei (Şerif Gören, 1988), Sarı Mercedes (Tunç Okan, 1992), Berlin in Berlin (Sinan Çetin, 1993) filmleri de göç olgusuna Türkiye'den bakan önemli örnekler arasında sayılır.

Bu filmler arasında Türkiye'de yaşayan bir Türk yönetmenin gözüyle Almanya'daki Türklerin gündelik yaşamlarını ve dini yaşam tarzlarını anlatan Berlin in Berlin (Sinan Çetin, 1993) filmi, Almanya'ya göç eden bir ailenin kültürel ve dini profilini ortaya koyması nedeniyle araştırmamıza örneklem olarak seçilmiştir. Göçmen işçi statüsündeki erkek aile bireyleri ve ev hanımı kadınlar, üç kuşak olarak Almanya'da yaşamını sürdürürler. Film, temel olarak dini ve kültürel karşıtlıklar üzerinden ilerler. Araştırmanın amacı, Türkiye'den çalışmak üzere Almanya'ya göç etmiş bir ailenin Alman kültürüyle karşılaştığı zaman kendi kültürel birikimini kaybetmemek için geliştirdiği savunma mekanizması ve davranış biçimlerinin saptanması ve filmdeki karakterlerin kültürel, dini profillerinin ve bu kültürleşme sonucu meydana gelen kültürel değişimlerinin ortaya konulmasıdır.

"Berlin in Berlin" filminin konu aldığı dış göç olgusu sonucu oluşan kültürel çatışmayı ortaya koyması açısından filmde yer alan kültürel karşıtlıklar, gösterebilimsel çözümleme yöntemlerinden biri olan dizisel çözümleme yöntemi ile incelenmiştir. Dizisel çözümleme yöntemi, metinde saklanmış olan ve anlamı oluşturan gizli bir karşıtlıklar modelinin aranmasını içermektedir. Anlamın ilişkiler kurmaya dayalı ve dildeki anlamın üretimindeki en önemli ilişkinin karşıtlıklar ilişkisi olması açısından metinde ikili ya da kutupsal karşıtlıklar aranmaktadır (Berger, 1996: 26). Burada dikkat edilmesi gereken nokta, gerçek karşıtlıkların bulunmasıdır. Dilin yapısından kaynaklanan birbirine kontrast kelimeler vb. yerine zıtlıklar temel alınmalıdır (Chandler, 2007: 91). Filmin çözümlemesinde incelenen yirmi iki temel karşıtlık; kamusal alan - özel alan, Türk - Alman, kadın - erkek, dini örtünme - modern giyim, namus - namussuzluk, Müslüman - Hıristiyan, günah - sevap, evli - bekar, genç - yaşlı, Türk müziği - yabancı müzik, Türkçe - Almanca, töre - modern normlar, göç - yerleşiklik, milliyetçi - enternasyonalist, seks - mastürbasyon, ataerkil - anaerkil, yerli - yabancı, iyi - kötü, ölüm - yaşam, şiddet - hoşgörü, dindar - dinsiz, aşk - nefrettir. Filmde yer alan diyalog ve görüntüler üzerinden yapılan çözümlemede yukarıdaki temel karşıtlıklar çerçevesinde filmin analizi yapılmıştır. "Berlin in Berlin" filminde yer alan kültürel ve dini karşıtlıkların çözümlenmesinden önce çalışmanın kuramsal altyapısının oluşturulması açısından göç, kültür, kültürel ve dini değişim, kültür şoku, kültürleşme, asimilasyon, vb. kavramlar ortaya konulup tartışılmıştır.

Kuramsal açıdan göç kavramının, son döneme kadar iki genel bakış açısından çözümlenmeye çalışıldığı söylenebilir. Bunlardan birincisi, modernleşme görüşü ile bir toplumsal taban bulan denge kalkınma modeli, ikincisi ise işgücü alan gelişmiş merkez ülkelerle, buralara işgücü veren çevre ülkeler arasındaki simetrik olmayan ilişkilere odaklanan merkez-çevre kuramıdır. 1990'lı yıllardan sonra ise, ekonominin küreselleşmesi ve uluslararası iletişim ve ulaşım kaynaklarının gelişmesinin uluslararası göç sürecinde yarattığı karmaşıklaşma ile birlikte yapısal faktörlerin yanında kültür, aileler, etnik gruplar ve ilişki ağlarının da göç analizine katılması söz konusu olmuştur (Güllüpinar, 2012: 54-55).

1. Göç Olgusu ve Türkiye'den Almanya'ya Dış Göç

Göç kavramı, insanların içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo-kültürel çevreden ayrılarak bir diğer coğrafi ve sosyo-kültürel çevreye girmesi şeklinde tanımlanır. Bu yer değiştirme, iç ve dış göç olmak üzere iki türlü olabilmektedir. İç göç; ülke içerisinde yer değiştirmek amacıyla yapılan; dış göç ise ülkelerarası değişim sonucu uzun süre kalmak, çalışmak ve yerleşmek için bir ülkeden diğerine yapılan nüfus hareketleridir (Özalp, 2001: 270). Göçmen ise, bu hareketlere gönüllü

ya da zorunlu olarak katılan kişi ya da gruptur (Gümüş, 1997: 243). Türkiye’de göç hareketleri 1950’li yıllarla birlikte toplumun hızlı biçimde kapitalistleşmesi, sanayileşmesi ve tarımdaki hızlı makineleşme sonucu kırsal kesimlerdeki toprak-nüfus dengesinin bozulması gibi nedenlerle üretim dışı kalan işgücünün yeni geçim kaynakları elde etmek için büyük kentlere göç etmesiyle başlamıştır. Göç olgusu Türkiye’de iç göçle başlamış, 1961 yılında çıkarılan dış göç kanunuyla Avrupa’ya yönelmiş, 1973 yılı sonunda ise Batı Avrupa’daki Türk işçi sayısı bir milyona yakın bir rakama ulaşmıştır (Durugönül, 1997: 97). Almanya Federal İstatistik Dairesi’nin nüfus sayımı sonuçlarına göre ise, 2011 yılı itibarıyla Almanya’da yaşayan Türklerin sayısı 2.7 milyondur (“Almanya’da Türk nüfus 2.7 milyon”, 2014).

1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesinden sonra, Türkiye’deki ilk beş yıllık (1962-1967) kalkınma planı, göçü yani işgücü ihracatını, işsizliği azaltma ve işçi döviz akışı sağlama bağlamında gelişme politikalarından birisi olarak değerlendirir. Türkiye bu politikayı gerçekleştirmek için Almanya ile 1961’de göç anlaşması imzalar. Hükümetler arasında benzer anlaşmalar göçün genel koşulları, iş ve ücret konularını da içerecek şekilde Avusturya, Hollanda, Belçika gibi birçok Avrupa ülkesi ile de imzalanır. Türk işçilerin Batı Avrupa ülkelerine göçü 1960’larda başlamış, 1960’ların ortalarında hızlanmış, 1960’ların sonunda ve 1970’lerin başında oldukça yaygınlaşmış ve 1970’lerde petrol bunalımı ve onu izleyen ekonomik darboğaz döneminde Federal Almanya’nın işçi alımını durdurmasıyla en azından yasal planda yavaşlamıştır. Bu göç hareketi, 1970’lerin sonu ve özellikle 1980’leri başında aile birleşimi ve evlilik göçü şeklini alarak devam etmiştir (İçduygu ve Sirkeci, 1999: 254, 255).

Almanya’ya ilk giden Türk işçiler, konuk işçi statüsünde giderler. Bu dönemde yapılan anlaşmalar dönüşümlülük ilkesine göre, geldiği birinci yılın sonunda işçinin kendi ülkesine döneceğini varsaymıştır. Ancak dönüşümlü göç, hiçbir yerde uygulanma olanağı bulamaz. İşverenler elemanlarından ayrılmak istemez, işçiler de ikametlerini uzatmaktan yana davranırlar. 1970’li yıllara geldiğinde, konuk işçi kabul eden Avrupa ülkeleri, yabancı işgücünün geçici olmayıp kalıcı olduğuna kanaat getirir. İşçiler, bir yandan ülkelerine dönüp düşlerini gerçekleştirecekleri hayalini sürdürürken, öte yandan anayurttaki işsizlik, artan şiddet ve siyasal istikrarsızlık nedeni ile çoğunluğu dönüşlerini emeklilik dönemine erteler. Kalıcı olan Türk işçilerin konuk oldukları ülkenin dilini bilmeme, karmaşık kurallara bağlı olan eğitim sisteminden gereği gibi yararlanamama, farklı bir topluma uyum göstermede zorluk çekme gibi sorunları, onları kendi içine kapanmaya doğru iter. Türkler, bu getto tipi yaşamı akraba ve dostlardan oluşan ağlarla sürdürmeyi tercih ederler (Abadan-Unat, 2006: 60-68).

Türkiye’den Avrupa’ya özellikle de Almanya’ya göçün yüksek rakamlara ulaşmasının nedenlerine Kılıçarslan farklı bir yorum getirir: Ona göre göçü tetikleyen nedenler, Türkiye ve Federal Almanya arasındaki İkili İşgücü Anlaşmasının yapılmasının yanında, yeni anayasanın yürürlüğe girmesiyle o tarihe kadar yurtdışına çıkışı engelleyici şartların ortadan kalkması, Türkiye’de az geliri olan kişilerin yurtdışına gittiklerinde maddi olarak tatmin olacaklarını düşünmeleri ve her şeyden çok da yurtdışına ilk gidenlerin tatile geldiklerinde yanlarında getirdikleri hediyelerle yarattıkları psikolojik havayla Türkiye’deki insanları etkilemesi ve yurtdışı hakkında kafalarında olumlu bir imaj oluşmasını sağlamasıdır (Kılıçarslan, 1992: 28).

2. Göç ve Kültür

Göç sonucunda insanlar yeni çevrelerinde sosyo-kültürel değişimlere neden oldukları gibi, kendileri de değişmektedir. Sonuçta itici veya çekici nedenlere bağlı olarak göç, toplumsal yapıda sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişimlere neden olmaktadır (Durugönül, 1997: 95). Tarihsel olarak göçün en önemli sonucu kültürel yayılmaya neden olmasıdır. Göç, kültürel ve coğrafi olarak izole kişiler arasında temasa ve iletişime yol açar. Davranış örüntüleri değiş tokuş edilir, yeni fikirler

oluşturulur, kültür zenginleştirilir ve yaygınlaştırılır (Fichter, 2004: 182). Sosyolojideki anlamıyla kültür, kullanım ve tüketim maddelerinden, çeşitli halk gruplarının yapısal hak ve görevlerinden, insan düşünce ve becerilerinden, inanç ve alışkanlıklarından oluşan maddi ve manevi aygıtların tümüdür. Ekonomi, yasama, eğitim, politika gibi aygıtlar araç olarak hizmet ederken, bilgi, din bütünleşmeye hizmet etmektedir (Malinowski, t.y.: 67). Kültürün maddi ve manevi olmak üzere iki yönü bulunmaktadır. Maddi öğeler, toplumun herhangi bir gelişim aşamasındaki teknolojik ilerlemesini, üretim, teknik, hüner ve becerilerini ifade etmektedir. Manevi öğeler ise, toplumun yaşamını düzenleyen değer, yasa, inanç, gelenek, görenek ve ahlak kurallarından oluşmaktadır (Erkan, 2002: 232). Kültürün en önemli yanı, öğrenme ile nesilden nesile aktarılmasıdır. Toplumun oluşturan her birey, doğuştan genetik olarak değil, sonradan kültürüyle tanışmakta ve kültürünü öğrenmektedir. Birey, doğumuyla birlikte içinde bulunduğu toplumun değer sistemini, inançlarını, davranış modellerini, teknoloji ve maharetini öğrenmekte ve bu süreç kişinin hayatı boyunca devam etmektedir (Akkayan, 1979: 11). Toplumun tüm bu kültürel üretimleri ve öğrenimleri sanatsal yapıt, dinsel kurumlar, törel sözleşme, hukuksal düzenleme, siyasal yapılanma, felsefi görüşler gibi biçimler altında toplum belleğinde ve ayrıca alışkanlık, inanç ve bilinç olarak da bireysel bellekte biriktirilmektedir (Gürkan, 2001: 90). Biriktirilen bu öğeler; toplumun kültürel kimliğini ve toplumsal belleğini oluşturmaktadır.

2.1. Göç, Toplumsal Kimlik, Kültürleşme

Toplumlar kimliklerini yüzyıllar boyunca korur ve taşırlar. Toplumsal kimlik olarak adlandırdığımız sosyal aidiyet bilinci, ortak bir dilin konuşulması ya da daha genel bir ifade ile ortak simgesel sistemin kullanımı ile ulaşılan ortak bilgi ve belleğe katılıma dayanır. Burada önemli olan kelimeler ve metinler değil, gelenekler, danslar, giysiler, yeme ve içmedir (Assmann, 2001: 139). Genel olarak bakıldığında, insanların maddi kültürlerinden çok manevi kültürlerine düşkün oldukları görülür. Maddi kültürler savaşla, göçle, doğal felaketlerle yok olsa da, insanlar manevi kültürlerini her koşulda devam ettirebilmektedirler. Assmann (2001: 142-143)'a göre bunun nedeni; kültürel anlamın kendiliğinden dolaşımının ve yeniden üretiminin mümkün olmamasından dolayı, onun dolaştırılması gerekliliğidir. Bu gereklilik yüzünden de toplumlar törenleri vasıtasıyla kültürel anlamı geleceğe taşırlar. Bununla bağlantılı olarak da ritüeller, bir grubun kimliğini sürdürebilmesi için vardır; katılımcıların kimliklerine ilişkin bilgileri edinmelerini sağlarlar. Toplumun varlığını ve düzenini sağlamak için grubun kimliğini kurar ve yeniden üretirler. Özellikle de yazısız kültürlerde ayin ve ritüeller, kimliğin korunması, bilginin dolaşımı ve yeniden üretimi anlamına gelir.

İnsanların yaşamları boyunca edindikleri bireysel ve toplumsal deneyimlerle birlikte toplumsal kimlik de değişim göstermektedir. Toplumla birlikte kültüre yapılan her müdahale, kendi kendini yeniden inşa etmesini zorunlu kılmaktadır. Kültürel gerçeklik de, bireysel ve toplumsal deneyimlerin katkılarıyla her seferinde yeniden pekiştirilmektedir. Çünkü o toplumsalın derin hafızasıdır (Subaşı, 2003: 137). Göç sonucu toplumlar yeni toplumlarla tanışır ve onlarla etkileşime girerler. Bu etkileşim sonucunda yüzyıllardır biriktirdikleri kültürleri de değişime uğramaya başlar. Ancak bu konuda yapılan araştırmaların sonucu toplumların maddi kültürlerinden, manevi kültürlerinden vazgeçemediklerini göstermiştir. Donanımsız bir şekilde gidilen yeni ülkede, savunmasız kalmamak için kültürlerine, inançlarına, dinlerine, geleneklerine, törelerine sığınır. Bunun için de dış görünüşleri, kullandıkları para, eşyalar değişse de, toplumsal belleklerinde taşıdıkları davranış biçimleri aynı kalır.

Göç sonrasında her toplumun, kendi kültürel özelliklerine göre değişik tepkiler verdiği gözlemlenmiştir. Thomae-Venske göçmen Türklerin kültürel ve dini özelliklerinde; ikamet süresinin herhangi bir önem taşımadığını, Türklerin kendi çevrelerinde kimseyi görmeyecek şekilde içlerine kapanarak kendi dünyalarında yaşadıklarını ve onlar için önemli olanın ikamet

ettikleri yer yerine, yaşadıkları yere hangi değerlerle gittikleri olduğunu vurgular (Aktaran Gümüş, 1997: 244). Almanya'ya göç eden ilk kuşak Türk göçmen işçilerin, geldikleri toplumdaki yapıya entegre olduklarını söylemek oldukça zordur. İlk kuşak göçmenler, dini, sosyal ve kültürel amaçlı derneklerinde, diğerlerinden kopuk bir çeşit sosyal kapanma olarak tanımlayabileceğimiz kendi dünyalarını, farklı sosyal yapılarını kurdukları bir yaşam biçimi geliştirmişlerdir (Altıntaş, 2008: 39). Türkiye'den Avrupa'ya göç eden kişilerin çoğunlukla Anadolu'nun kırsal kesimlerinden gittikleri düşünülürse, göç ile birlikte geleneksel kültür ile modern kültür karşı karşıya gelmektedir. Avrupa'ya özellikle de Almanya'ya giden kişiler oradaki kültür farklılığıyla başlangıçta kültür şoku yaşarlar (Akpınar, 2001: 92). Kültür şokunun zamanla etkisini yitirmesi ve iki ana kültürün etkileşime girmesiyle zaman içinde kültürlenme kavramı ortaya çıkar.

Kültürlenme, insanın başka toplumlardan öğrendikleri veya bir toplumun diğerinden aldığı, edindiği öğeler ve farklı toplumların karşılıklı olarak birbirinden etkilenmesidir (Güvenç 2002: 126). Kültürlenme deneyimi, göç eden grubun yeni grupla teması ve iletişimiyle birlikte başlar. Göç eden grubun göç edilen ülkede karşılaştıkları; kendilerine karşı göç edilen ülke insanlarının tutum ve davranışları, fiziksel çevre ve mekan, beslenme biçimi, ekonomik olarak yeni iş, kültürel olarak dilsel, dinsel ve eğitimsel değişimler, sosyal olarak yeni sosyal ilişkiler hem grup, hem birey için yeni, zor ve zorlayıcı deneyimlerin yaşanmasını gerektirir. Tüm bunların zorlayıcılığı göçmenleri kendi geleneksel grubu içerisinde kalarak etnik gruplar halinde daha geniş kültürel çevre içinde varlıklarını devam ettirmeye yönelir (Kümbetoğlu, 1997: 272). Dış göç sonucu yurtdışına yerleşen Türklere kültürlenme kavramı göç eden ilk kuşağın kendini korumaya alması sonucunda genellikle ikinci kuşaktan sonra ortaya çıkar.

2.2. Göç ve Asimilasyon Süreci

Türkiye'den Avrupa'ya giden göçmenlerde genellikle birinci ve ikinci kuşaklar Türkiye'de uzun yıllardır geliştirilen egemen söylemi yeniden üretmekte, son kuşak gençler ise daha çok kozmopolit kimliğin, yurttaşlığın ve kültürel farklılıkların altını çizmektedirler. Kuşaklar arasındaki egemen söylem farklılıklarına bakıldığında, bu durum daha da açıkça görülür. 1960'lı ve 70'lı yıllarda birinci kuşak göçmenler ekonomik sorunlara ilişkin kaygı ve söylemler geliştirmişken, 80'li yıllarda ikinci kuşak daha çok Türkiye kaynaklı ideolojik ve siyasal içerikli söylemler üretmiştir. Öte yandan özellikle 90'lı yılların sonlarından itibaren üçüncü kuşak daha çok kültürel nitelikte diyaloga, farklılığa, hoşgörüyü ve çok kültürlülüğe ilişkin söylemler üretmeye ağırlık vermiştir (Kaya ve Kentel, 2005: 126). Almanya'da, ilk zamanlar yerel ve bölgesel kimliklerin Türklere için önemli rol oynadığı görülmekteydi. İkinci ve üçüncü nesil, yerel ve bölgesel kimliklerini daha yaygın bir Türk kimliği ile değiştirmektedir. Her ne kadar hala, ne tam Türkiye ne de tam Almanya merkezli olmasa da geliştirdikleri kimlikler yeni bir kendini ifade etme biçimi olarak karşımızda durmaktadır (Altıntaş, 2008: 39).

Gidilen ülkeye entegrasyon sürecine ikinci ve üçüncü kuşağın giderek daha fazla dahil olmalarının bir nedeni de, göç sürecinin bir sonucu olarak göçmen topluluğunun, birinci kuşaktan başlayarak fırsat eşitsizliğinin yaygınlığını, ayrımcılığın derecesini, toplumsal marjinalliğin farkına vardığı ölçüde kendisini savunmaya yardım edecek olan kültürel bir kimliğe ihtiyaç duymalarıdır. Birinci kuşak üyeleri, geldikleri ülkenin bir parçası olmayı amaçlamamış, sahip oldukları düşük statüye rağmen toplumsal konumları geldikleri ülkeye kıyasla yükselmiştir. Oysa ikinci kuşağın çocukları ve onları izleyenler, durumlarını doğup yetiştikleri yeni ülkenin aynı yaş grubu ile kıyaslayarak yoksun bırakıldıkları fırsat ve olanakları daha keskin bir biçimde algılarlar (Abadan-Unat, 2006: 198-199).

Yabancı bir kültürel ortama göç eden ve orada yaşamaya başlayan gelenekçi bireyler, yaşadıkları kültür şokunun da etkisiyle gittikleri ülkelerde, kendileri gibi olan toplulukları bulup onlarla birlik

ve dayanışma içine girerek yaşamlarını eskisi gibi sürdürmeye çalışırlar. Avrupa'ya göç eden Türkler de, oraya uyum sağlamaktan ziyade, orada kendilerine has Türk mahalleleri oluşturarak ve manevi kültürlerine kendi ülkelerinde olduğundan daha çok önem vererek, tutunarak yeni bir kültür yaratırlar. Oluşturulan bu kültür içerisinde en baskın olan ise din ögesidir. Çünkü yeni yerleşim yerinin kültüründe en baskın ve ona zıt olan öge dindir ve ona karşı bir tepki niteliğinde kendini korumaya çalışır. Bu noktada Türk göçmenlerin asimilasyon sürecinin tam olarak gerçekleşmediği ve birçoğunun göç ettikleri yeni topluma entegre olamadıkları görülür.

Asimilasyon süreci bireyin, bir yandan diğer grup üyeleriyle ve grubun kurumlarıyla özdeşleşmesinden, öte yandan da grubun dışındaki dünyayla çatışmaya girmesinden doğan çok çeşitli etkileşimlerin sonucudur (Beaud ve Noiriel 2003: 18). Hem göçmenlerin hem de göç edilen ülke toplumunun birbirlerine uyum sağlamaları uzun zaman alır. En açık toplumlarda bile göçmenlerin genel nüfusa özümsetilebilmesi için iki veya daha çok kuşağın geçmesi gerekir (Fichter, 2004: 183). Durkheimci teori de, bir insan ömrünün bu süreç için yeterli olamayacağını söyler. Şüphesiz, ikinci kuşak göçmen çocukları, bir yandan aile tarafından aktarılan kökene ait kültürel değerler, diğer yandan okul ve egemen grup tarafından aktarılan yerleşilen ülkenin ulusal kültürü arasında parçalanmış çelişkili bir sosyalleşme sürecine maruz kalırlar (Beaud ve Noiriel, 2003: 20-21).

2.3. Göç ve Dini Değişim

Toplumsal kimlik kavramında dinin etkisi önemlidir. Binlerce yıllık süreçte oluşmuş olan din ve dini kültürel birikim, bir toplumu oluşturan en önemli dinamiklerden biridir. Hatırlama figürlerinin dini anlamları, geçmişle bağlantı kurularak hatırlayan grubun kimliğini temellendirir. Grup, tarihini hatırlayarak ve kökenine ait hatırlama figürlerini belleğinde canlandırarak kimliğinden emin olur. Toplumsal kimlikler gündelik yaşamın ötesinde bir özellik, bir törenselliğe sahiptir. Bir anlamda yaşama bir yücelik katarlar ve gündelik olmayan törensel iletişimin nesnesini oluştururlar. Metinler, danslar, resimler ve gelenekler yoğunlaşan anıların biçimlenmesinde yaşamaya devam eder. Burada insan belleği, veri taşıyıcısı olarak yazının bir ön biçimi olarak kullanılır. Bu biçime özellikle ritüel bilginin aktarılmasında rastlanır. Ritüel, yazılı olarak var olmasa da, çok katı uygulanması gereken kurallara tabidir (Assmann, 2001: 56-58).

Toplumların göç etmesi durumunda din kavramı, kültürün korunması için bir sığınak rolü üstlenir. Assmann (2011: 86)'a göre din olgusunun kökene yönelik bir işlevi olduğu söylenebilir. Bu geçmiş belli koşullar içinde öteki karakterini aldığı anda ise o zaman hatırlama bir direniş eylemine dönüşür. Bunun sonucunda da kente yeni göçen kitlelerin ya hemşeri, ya etnik ya da dini grupların himayesine sığınmaları, kendilerini kentten tümüyle soyutlayarak gettolaşmalara neden olur. Bu alternatiflerin tümü de kapalı cemaatleşme yapısı nedeniyle sosyal ve kültürel bütünleşmeyi tehdit eder (Bayhan, 1997: 187).

Bunların yanında İslamiyet'in, genel olarak Batı'da Avrupa yaşam tarzına tehdit olarak algılanmakta olduğu gerçeği de vardır. İslami köktendincilik, Batı'daki yabancı düşmanı, ırkçı ve şiddet eğilimli davranışların kaynağı olarak algılanmıştır. Fakat bunun tam tersi bir bakış açısı benimsendiğinde, dini değerlerin yeniden yükselişe geçmesinin, işsizlik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, dışlanma ve asimilasyon gibi çeşitli durumlar sonucu ortaya çıkan bir belirti olduğu da söylenebilir. Bu gibi meydan okumalarla başa çıkabilmek için, kültür, kimlik, din, etnisite, gelenekler ve geçmişe ilişkin olarak üretilen söylemler, genel olarak azınlıklar ve özelde de göçmenler için çok önemli hale gelmiştir (Kaya ve Kentel 2005: 131).

Göçmen Türklerin dini özellikleri üzerine çalışan bazı araştırmacıların bulguları önemli bulunmaktadır. Shiffauer'in Almanya'da göçmen olarak yaşamını sürdüren Türk Müslüman

tasvirinde, genelde Türk ailelerin çocuklarına aktardığı norm ve kurallarda içsellik, motivasyon ve duyguların nadiren dikkate alındığını, bunun yanında Almanya'daki kişilik anlayışında herhangi bir rolü olmayan şeref, saygı ve namus kavramlarına rastlandığını belirtmektedir. Önemli olan saygı, namus vb. kuralların, niçin öyle yapıldığını sorgulamaksızın korunmasıdır. Ama kurallar da, sadece ritüellerle değil, durumlara göre şekillenir. Almanlar için kişilik kavramında önemli olan davranışın tutarlılığı Türklerde beklenmez. Yine Shiffauer'e göre, yurtdışında, yeni duruma uygun anlam dönüşümünü radikal İslam çok iyi bir şekilde sağlamaktadır. Köyde kuralın kendisi önemli iken, artık anlamı öne çıkmaktadır ve kişiler radikal İslami hareketlerde yeniden kendilerini bulmaktadır. Grupların bu etno-dini farklılıkları ne kadar fazla ise, o kadar çok problemle karşılaşmaktadır (Aktaran Gümüş, 1997: 244). Erkan'a göre ise geniş, geleneksel ailenin birçok fonksiyonu vardır. Bunlardan dinsel fonksiyon ile aile, üyelerine sadece eğitim vermekle kalmaz, üyelerinin ibadetlerini de denetler (Erkan, 2002: 230).

Örnek olarak Türkiye'den biriyle evlenmek, açıkça göçmen ailelerin Türkiye ile temas halinde kalma ve aynı zamanda namus, şeref gibi kültürel değerlerini koruma isteklerine işaret eder. Namus yalnızca bireysel bir değer değil aynı zamanda toplumsal ve cemaatsel bir değerdir. Namus gibi kültürel değerler diasporik bireyin ötekiyle karşılaştığı uzak yerlerde bir ayrıcalık ve farklılık kaynağı haline gelir (Kaya ve Kentel, 2005: 131). Özellikle Avrupa'ya yerleşmiş olan militan, köktendinci İslamcılar, cinsiyetlerin ayrılığı ilkesini yaygınlaştırıp Türk topluluklarının geniş bir kesiminde kadınların geleneksel giyim ve davranış biçimlerinin benimsemesini sağlamışlardır. Dini inanca atfedilen bu büyük önem gerek Türkiye'de, gerekse dış ülkelerde kendini duyurmaya başlamıştır. Türkiye'nin büyük kentleriyle il merkezlerinde kadınların çoğunluğu erkeklerle eşdeğer toplumsal mevkilere geçmeye çalışırken, kırsal kesimlerden göç edilen ülkelere tesettüre riayet eden kadınların sayısı artmaktadır. Grubun içyapısı ne kadar kapalı ise genç kız ve kadınların kendilerine kısmen zorla benimsetilen geleneksel giyim tarzına karşı koymaları güçleşmektedir. Çoğunluk toplumu ile bütünleşmek, entegrasyonu gerçekleştirmek sayısız durumlarda kadınların iradesine bağlıdır. Başka bir deyimle kişisel özgürlüğe erişmek birçok durumda Avrupa'da Türkiye'de olduğundan daha güçtür. Kendi yollarında devam etmek isteyen kadınların çoğu kez ailelerinden kopmayı göze almaları gerekmektedir (Abadan-Unat, 2006: 382).

Almanya'ya göç etmiş Türk işçiler, sosyal ve kültürel uyum sorunları yaşanması sonucunda, önce binalar kiralarak, sonra da eski binaları satın alarak cami dernekleri kurmaya başlamışlardır. Böylece göçmen işçi yavaş yavaş kendi alt kültürünü oluşturarak, yakın aile ilişkilerini, dinsel ve ulusal değerlerini canlı tutarak, toplumsal uyum sağlayamadığı modern sanayi toplumunda korunma refleksini güçlendirerek yeni bir duruş almıştır. Bu durumda olan kitlenin, çoğunluk tarafından uyumsuz olarak nitelenmesi kaçınılmaz hale gelmekte ve değişime direnen bir kitle olarak algılanmaktadır. Göçmen işçiyi geçici gören her iki taraf için de, değişim ve uyum anlamsızdır. Bu anlamda içinde bulunduğu topluma entegre olamayan göçmen işçi, ait olduğu etnik kökeni ve içinde taşıdığı dinsel değerleri hatırlayarak yeni bir kimlik oluşturma çabasına girer (Altıntaş, 2008: 78). Bu duruma örnek olarak Almanya'ya göç etmiş olan Türklerin zamanla kendilerine yalnızca Türklerin oturduğu mahalleler, şehirler oluşturmaları verilebilir. Örnek olarak Almanya'daki Türklerin yaşadığı "Küçük İstanbul" olarak anılan Berlin'in Kreuzberg semti verilebilir. Semtte Türkçe tabelaların yanı sıra, İstanbul dönercisinden Antep baklavacısına kadar Türkiye'ye özgü birçok öğe bulunmaktadır.

Almanya'da 1970'li yıllara kadar oldukça önemsiz bir olgu olan örgütlü İslam, 1980'li yıllarda daha iyi örgütlenmeye ve hatta Alman toplumunda da kök salmaya başlamıştır. Alman kamuoyu 1980'lerin ortalarına kadar Müslümanların Alman toplumuna entegre olacakları düşüncesindeyken, ulusal ve dini gettoya geri çekilme ve kendini sınırlandırma çabaları; dini kuruluş ve grupların üyelerinin sayılarındaki artış, bunun gerçekleşme olasılığını azaltmıştır. Almanya'da bir yandan şeriat için çalışan, bir yandan da demokrasi, çoğulculuk ve Hıristiyan-seküler topluma entegrasyona

Almanya'ya göç etmiş bir ailenin büyük oğlu olan Mehmet bir inşaatta çalışmaktadır. Eşi Dilber ona öğleleri sefertasında yemek getirir. İnşaatta çalışan Alman mühendis Thomas ise belgeselci bir tavırla insanların gündelik hayatlarını fotoğraflamaktadır. Bir gün Dilber'i görür, onu beğenir ve Dilber, Mehmet'e yemek getirdiğinde Dilber'in uzaktan fotoğraflarını çeker. Daha sonra Mehmet Thomas'ın ofisinde bu fotoğrafları görür ve Dilber geldiğinde ondan bunun hesabını sorarak onu dövmeye başlar. Thomas ise olanları görür ve onları ayırmaya çalışırken Mehmet kafasını duvara vurarak ölür. Bunun üzerine Thomas kaçır, aileye durumun bir kaza olduğu anlatılır. Aradan bir süre geçtikten sonra Thomas vicdan azabı duyar ve olayın Thomas'ın suçu olduğunu düşünerek onu öldürmeye kalkarlar. Kovalama sonucunda Thomas onların evine sığınır. Mürtüz, Thomas'ı tam öldürecekken nine Thomas'ın tanrı misafiri olduğunu, onların evine sığındığını ve bu evdeyken ona bir şey yapamayacaklarını söyler. Thomas ancak kendi rızasıyla evden dışarı çıkarsa onu öldürmeleri mümkün olacaktır. Böylece Thomas onların evinde yaşamaya başlar. Günler geçer ve Dilber'in oğlu hariç herkes Thomas'la yavaş yavaş arkadaş olmaya başlar. Sonunda Thomas evden gitmeye karar verir, herkesle vedalaşır ve Dilber elinde bavuluyla belirir. Bunu gören Mürtüz Dilber'e aşık olduğu için iyice sinirlenir ve yine Thomas'ı öldürmeye kalkar ancak yapamaz. Thomas ve Dilber el ele uzaklaşırlar.

3.3. Berlin In Berlin Filminde Dizisel Çözümleme Bağlamında Yer Alan Temel Karşıtlıklar

Filmin çözümlemesinde yol gösterici olarak saptanan yirmi iki temel karşıtlık, aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Filmde yer alan diyalog ve görüntüler üzerinden yapılan okumada bu temel karşıtlıklar incelenmiştir. Film, göstergebilimsel çözümleme yöntemi olan ve metinde saklı bulunan, anlamı oluşturan karşıtlıklar modelinin aranmasını içeren dizisel çözümleme yöntemi ile çözümlenmiştir. Din ögesinin tüm yönleriyle incelenebilmesi için ele alınan karşıtlıklar, temelde din ögesi etrafında olmak üzere, bu çerçevede ikinci basamakta yer alan birtakım kültürel ögeyi de kapsayarak yirmi iki temel karşıtlık içinde ele alınmış ve incelenmiştir. Ele alınan temel karşıtlıklardan örtünme - modern giyim, Müslüman - Hıristiyan, günah - sevap, dindar - dinsiz, namus - namussuzluk, iyi - kötü, ölüm - yaşam, şiddet - hoşgörü karşıtlıkları dini söylem içerisinde direkt karşılık bulan karşıtlıklardır. Türk - Alman, Türk müziği - yabancı müzik, Türkçe - Almanca, yerli - yabancı karşıtlıkları ise dini farklı olan iki ulusa dair temel farklılıklardır. Kadın - erkek, evli - bekar, genç - yaşlı, ataerkil - anaerkil, kamusal alan - özel alan, töre - modern normlar, seks - mastürbasyon, aşk - nefret karşıtlıkları aile içindeki kadın ve erkek bireylerin dini konumlandırılışını temsil eden karşıtlıklar arasındadır. Göç - yerleşiklik, milliyetçi - enternasyonalist ise göç kavramına dair kültürel karşıtlıklardır.

Tablo 1. Berlin In Berlin Filminde Yer Alan Temel Karşıtlıklar

Kamusal Alan	Özel Alan
Türk	Alman
Kadın	Erkek
Dini Örtünme	Modern Giyim
Namus	Namussuzluk
Müslüman	Hıristiyan

3.3.2. Türk - Alman Karşıtlığı

“Berlin in Berlin” filminin temel karakterleri Almanya’da yaşayan Alman ve Türklerdir. Film Almanya’da geçtiği için orada yabancı, göçmen olarak yaşayan Türk karakterlerdir. Özellikle Mürtüz, Türk olduğu için Almanya’da dışlandığını düşünmektedir. Nitekim bir gün Alman dazlaklar tarafından dövülür. Ağabeylerini öldürdüğünü düşündükleri Thomas’ı yakaladıklarında da Yücel “Niye polise gitmiyoruz?” diye sorduğunda Mürtüz: “Saçmalama hem gittik dedik ki böyle böyle böyle. Bize mi inanacaklar, ona mı, salak. Saçma sapan konuşuyorsun. Almanya oğlum burası, Almanya.” diyerek Almanya’da, Almanlara karşı herhangi bir haklarının olmayacağından, adaletin onlardan yana işlemeyeceğinden emin konuşarak kendini ötekileştirir.

Filmde inşaatta amele olarak çalışan işçiler Türk, masa başı çalışan mühendis ise Alman olarak gösterilmiştir. Bu durum Türkleri alt seviyede göstermek adına konulmuş bir sahne değil, göçmen Türklerin Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde vasıfsız işçi olarak çalıştıkları gerçeğinin bir göstergesidir.

Aynı zamanda evlerinde hapis hayatı yaşattıkları Thomas Alman olduğu için, Mürtüz ondan ötekiliklerinin hincını almaya çalışır. Dazlaklardan dayak yiyen Mürtüz, eve gelince Thomas’a saldırır. “Nasıl oluyormuş kendi memleketinde gurbetlik? Bak seninkiler bizi ne hale getirdi. Sen şarkılar söyleyeceksin biz dayak yiyeceğiz ha. Sen bizim karımızın, kızımızın resmini çekeceksin, biz öleceğiz öyle mi?” diyerek tepkisini dile getirir.

Almanya’ya çalışmak üzere giden göçmen sınıfa Almanların bakış açıları Thomas karakterinin filmdeki Türk karakterlere davranışları üzerinden anlaşılır. Filmin Alman karakteri Thomas, belgeselci bir tavırla şehrin çeşitli yerlerinde portre fotoğrafları çeker. Kaldırım duvarına yapıştırılmış bir afişin önündeki Türk erkekini çerçeveler. Afişte kısa saçlı, çıplak, makyajlı, omuz plan bir Alman kadın vardır. Afişin önündeki erkek ise bıyıklı, fotr şapkalı bir Türk erkeğidir. Filmin başındaki bu karede Türk ve Alman karakterler yan yana getirilmiş ve aradaki karşıtlık ortaya konulmuştur. Yine Thomas’ın vizöründen gördüğümüz bir diğer olay da Mehmet ile Dilber’in fotoğraflar yüzünden tartışma sahnesidir. Anlam veremediği bir kültürden olan kişilerin yine anlamadığı bir nedenden dolayı tartışmalarını -ki daha sonra bu olayı saçmalık olarak niteleyecektir-, öteki kültürü, belgeselci bir tavırla izler. Ancak olaya kendi de dahil olduktan sonra olayları anlamaya çalışmaya yönelik bir tutum sergiler.

Türk ve Alman kültürünün filmin başında birbirinden çok farklı ve uzlaşmaz görünmesi tabusu filmin sonuna doğru yıkılmaya başlar. Uzun zaman Türk ailenin evinde yaşayan Thomas, Türk adetlerini yerine getirmeye başlar, ev ahalisi de ona iyice alışır ve ortak bir paydada buluşulur. Thomas evden kaçmayı denemeden önce ninenin yanına gelir, ona Almanca teşekkür eder ve sözlükten bakarak “Allaha İsmarladık” der. Ayrıca bayram sabahı tüm aile sıraya dizilir ve önce ninenin, daha sonra ise diğer büyüklerin elini sırayla öperler. Thomas da sıraya girer ve hepsinin elini öper. Yücel de ona, “Yavaş yavaş Türk oluyorsun.” der; o da “Türk olmak buysa hoşuma gitti.” diyerek yanıt verir. Yine Thomas giderken ninenin yanına gelir ve ona veda eder. “Ben gitmek”, “Tam alıştık sana”. Ninenin elini öper, nine, “çok şükür bir de Alman dostumuz oldu” der ve de Thomas “gavurun evladı” diyerek ona karşılık verir. Filmin sonunda da evin gelini olan Dilber’i de alarak evden uzaklaşır.

En küçük kardeş olan Yücel’in Alman kız arkadaşı vardır. Diana, bazen ailenin ziyaretine gelir, aile onu normal karşılar, onunla sohbet eder, yemek yerler.

Filmde Türk, Alman karşıtlığı üzerinden iki ulusun da birbirine bakışı anlaşılmalıdır. Her iki taraf da diğerini kendinden farklı konumlandırarak ötekileştirmiştir. Ancak mecburi birliktelik sonucunda birbirlerini tanıma şansı bulunca her iki taraf da diğerini anlamaya, hatta sevmeye

başlamıştır. Kültürel farklılıklar temelde ne kadar keskin gözükse de, iki tarafın insanlık temelinde birbirlerinden farkı yoktur. Burada temel sorun iletişimsizlik ve coğrafi olarak da farklı bölgelerde yaşayarak temasın en az seviyeye indirilmesi ile oluşan uçurumdur.

3.3.3. Kadın - Erkek Karşıtlığı

Filmde öyküsü anlatılan aile, dokuz kişi bir evde yaşamaktadır. Üç kuşağın temsilcilerinin de bulunduğu ailede Türk ataerkil geleneksel yapısındaki kadın ve erkek rolleri korunmuştur. Ailenin ninesi, annesi Zehra ve gelini Dilber hanede bulunan kadınlar olarak ev içi işleri yapar, ev dışında çalışmazlar. Geleneksel Türk kültüründe kadınlar ev hanımı olarak evde bulunurlar ve iş hayatına atılmaları desteklenmez. Ailenin erkekleri ise baba Ekber, oğullar Mehmet, Mürtüz, Yücel, Yüksel ve torun Mustafa'dır. Erkekler ailenin geçimini sağlamanın yanında kadınların namusundan da sorumlu kişiler olarak eşi Mehmet öldükten sonra Dilber'i göz önünden ayırmazlar.

3.3.4. Dini Örtünme - Modern Giyim Karşıtlığı

Dilber ev dışında gri, uzun bir pardösü giyer ve başını da gri, beyaz çiçek desenli bir başörtüsüyle bağlar. Başörtüsünün önünden saçlarının ön kısmı bir miktar görünür. Evde ise ince bir başörtüsü takar. Nine ise başını beyaz örtü üzerine siyah bir örtü örterek tamamen kapatır.

Dilber, Almanya'da Türkçe eğitim veren bir ehliyet kursuna gider. Ön sıraya oturur ve başörtüsünü çıkarıp, cebine koyar. Kurs çıkışında da başörtüsü yoktur ancak Mürtüz'ün onu karşılamaya geldiğini görünce başörtüsünü takar.

Thomas'ın kız arkadaşı Dilber'i kıskanır ve Thomas'ın başına üzerinde oldukları siyah çarşaftan başörtüsü yapar. Polaroid fotoğraf makinesiyle fotoğrafını çeker ve kendisine verir. "Bak bakalım başörtüsüyle neye benzeyeceksin?" diyerek dalga geçer.

İslamiyet'te örtünme dini gereklilik iken Dilber aile baskısı olan yerlerde başını örtmüş, ailenin gözetim alanı dışındaki yerlerde ise başını açmıştır. Buradan dini örtünme pratiğini aile baskısı, zorunluluk yüzünden uyguladığı söylenebilir. Thomas'ın kız arkadaşının tutumu ise Almanların örtünme pratiğine olumsuz bakışlarını yansıtır.

3.3.5. Namus - Namussuzluk Karşıtlığı

Mehmet çalıştığı inşaat mühendislerin bulunduğu ofiste eşinin siyah-beyaz basılı büyük boy fotoğraflarını görünce sinirlenir. Ona göre eşi mahremdir ve kendinden başka biri onun mahremine kamusal alana çıkaramaz, sergileyemez. Ancak Alman kültürüne göre yetişmiş olan Thomas'a göre bunun bir sakıncası yoktur ve Mehmet'in tepkisini anlayamaz. Mehmet'e fotoğrafların güzel olup olmadığını ve problemin ne olduğunu sorar. Mehmet fotoğrafları parçalar ve eşine de poz verdiği gerekçesiyle sinirlenir. Bunun üzerine çıkan kavgada Mehmet kaza sonucu hayatını kaybeder.

Mürtüz, Mehmet'in ölümü üzerine konuşurlarken Dilber'e abisinin hayatta sadece namus için kavga edeceğini söyler. Türk Müslüman ailesi için namus önemlidir ve namustan kasıt eşlerinin, kız kardeşlerinin, ailedeki bayan nüfusun aile dışındaki erkek bireylerle samimiyet kurmaması gerekliliğidir. Ancak namus kavramı yalnızca kadın yönünde geçerlidir. Mürtüz eve evli bir kadını

getirip onunla cinsel birliktelik kurarken ailesi buna ses çıkarmaz ve bu namussuzluktan sayılmaz.

3.3.6. Müslüman - Hıristiyan Karşıtlığı

Filmde yer alan iki din Müslümanlık ve Hıristiyanlıktır. Müslüman aileye gelen Alman Thomas, Alman kimliğinden çok Hıristiyan kimliğiyle evde kabul görmez ve dinsiz anlamına gelen gavur tabiri ile tanımlanır. Mürtüz, Thomas'ın olaylardan sorumlu olduğunu evdekilere anlatırken "Katil değilim, beni affet diyordu." deyince nine, "Vicdan, gavurda bile vicdan var demek ki." diyerek şaşırır. Başka bir günün sabahı Thomas banyonun kapısında sıra beklerken içeriden nine çıkar. Thomas ona "Guten morgen" der, nine de ona "Gavurun evladi" diyerek gider.

Almanya'da ezan okunmadığından ninenin başucunda cami biçiminde namaz vakti geldiğinde ezan okuyan bir saat vardır. Sabah erken saatte ezan sesi şeklinde çalar ve nine uyanır. Ancak evde televizyon açık kalmıştır ve Almanca televizyon sesiyle ezan sesi birbirine girer.

Ailenin en dindar kişisi aynı zamanda en yaşlı olan ninedir. Nine film boyunca ibadet ederken görülür. Nine odasında kendi kendine Kuran okur.

Yücel'in Hıristiyan olan Alman kız arkadaşı Diana oturmaya gelir ve ailece oturup sohbet ederler. Diana Hıristiyan olduğu için aile tarafından reddedilmez çünkü Yücel erkektir.

3.3.7. Günah - Sevap Karşıtlığı

Mürtüz, Thomas'ın abisinin katili olduğunu düşündüğü andan itibaren insan öldürmenin günahı yokmuş gibi sürekli onu öldürmeye çalışır. Mürtüz ile Yüksel konuşurlar: "Bugün herifi gördüğümüzde yanımda olsaydı bu, mahvetmişim ibneyi ha.", "Vururdun değil mi abi?", "Oyardım, oyardım Allah'ıma oyardım." der. Başka bir gün Thomas evlerindeyken, Mürtüz bir yandan sigara ve viski içer, bir yandan da ağzına aldığı kurşunla oynayarak Thomas'a gösteriş yapar ve onu korkutmaya çalışır.

Mürtüz gece Dilber'in odasına girer ve elini onun açılmış bacağına üzerinde dokunmadan gezdirir, dudaklarını yakınlıştırır. Mürtüz tüm bu davranışlarıyla aslında Müslümanlığın ona emrettiği günah-sevap ilişkisi haricinde başka türlü bir yaşam tarzı seçtiğini gösterir. Abisinin eşine yan gözle bakmak, içki içmek, adam öldürmek, evli bir bayanla cinsel birliktelik yaşamak vb. tüm yasaklanmış günahları normalmiş gibi yapar ancak konu yengesinin namusu ve abisinin ölümü olunca da töreye uygun olarak kana kanla karşılık vermek ister.

3.3.8. Evli - Bekar Karşıtlığı

Ailede Ekber ile Zehra ve Mehmet'le Dilber evlidirler. Ailenin üç küçük oğlu Mürtüz, Yüksel ve Yücel henüz bekar. Dilber de eşi Mehmet vefat edince bekar kalır. Bekar olan bu üç genç, erkek oldukları için cinselliği rahatça yaşayabilirler. Yücel'in Alman bir kız arkadaşı vardır ve ailesi bu duruma ses çıkarmaz. Mürtüz ise evli bir kadınla birlikte olmaktadır. Bir gün Mürtüz'ün birlikte olduğu kadın salonun ortasında üstü çıplak, altı jartiyerli bir biçimde dururken, anne babası gelir. Mürtüz normal bir durummuş gibi onları tanıştırır. Başka bir gün ise Mürtüz odasında kadın ile birlikte olurken kadının kocası bıçakla eve gelir, Mürtüz'ü sorar. Thomas adamın elinden bıçağı alır ve karısıyla beraber adamı kovar. Mürtüz, Thomas'a minnettar kalır ve ona teşekkür eder. Bu iki durum da aile tarafından tuhaf karşılanmaz ve Mürtüz bu durumdan dolayı suçlanmaz. Ancak Alman birinin Dilber'in fotoğraflarını çekmiş olması korkunç bir suçtur ve bu suçtan dolayı Dilber aile bireyleri tarafından dışlanır. Ancak burada belirtilmesi gereken bir nokta, Mürtüz'ün evli bir kadınla birlikte olması ve evde evlilik dışı cinsel ilişki yaşamasının aile bireyleri tarafından

normal karşılanması durumunun olayların Almanya'da geçmesi ile ilgili olmasıdır. Türkiye'de muhafazakar aile yapısına sahip bir ailede bu durum normal karşılanmaz. Ancak Almanya'da oldukları için aile bireyleri tarafından bir kabullenme söz konusudur.

3.3.9. Genç - Yaşlı Karşıtlığı

Filmin geneline bakıldığında Yücel haricindeki tüm karakterler arasında dinsel ve töresel açıdan bir uyum ve devamlılık söz konusudur. Ninenin söyledikleri yaşı itibarıyla evde emir olarak kabul edilirken, oğlu bu törenin uygulayıcısıdır ve duruma karşı çıkmaz. Sadece Yücel ikinci kuşak içindeki tek farklı sestir. Türkçeden çok Almanca konuşması, Alman kız arkadaşı olması, yabancı müziği tercih etmesi vb. göstergelerle de beraber Türk kültüründen çok Alman kültürüne yakınlaşmıştır. Ailenin en küçüğü olan üçüncü kuşak mensubu Mustafa'nın ise yaşı ve Almanya'da büyüyor olması nedeniyle daha çok Alman kültürüne yakın olacağı tahmin edilirken filmin sonunda Thomas'la arkadaş olan hane halkını eleştirmiş ve Thomas'ı kendinin öldüreceğini belirtmiştir. Aynı zamanda annesini de Thomas'la kurduğu duygusal yakınlıktan dolayı reddeder. Çünkü henüz aile dışına çıkmamış, eğitim süreci başlamamış ve Alman kültürüyle henüz tanışmamıştır.

3.3.10. Türk Müziği - Yabancı Müzik Karşıtlığı

Filmin kahramanları arasında Türkçe müzik söyleyen/dinleyen yalnızca ninedir. Bir gün kendi kendine "Deryada deryalıklar ay balam, suda oynar balıklar" türküsünü söylerken Thomas yanına gelir ve beraber türküyü söylerler. Bu türkü dışında filmde Türkçe müzik duyulmaz.

Bayramda ziyarete gelen konuklardan Ekber'in abisi Almanca müzik eşliğinde dans eder ve nine de "Artık bayramların tadı kalmadı" diyerek sitem eder. Başka bir gün Yücel ve Yüksel odalarında yabancı müzik dinleyerek dans ederler. Thomas da yanlarına gelir ve birlikte viski içip sarhoş olurlar. Bu arada hep beraber Elvis Presley'in "Are you lonesome tonight" şarkısını söylerler.

3.3.11. Türkçe - Almanca Karşıtlığı

Kültürün en önemli taşıyıcılarından biri olarak dil kullanımı sadece Yücel'de farklıdır. Ailenin tüm bireyleri zorunlu kalmadıkça Almanca konuşmazlar. Ancak Yücel sürekli Almancayı tercih eder. Bir gün Yücel eve geldiğinde Mürtüz ona "Yücel sen misin?" diye sorar. O da "Ja ich bin" diyerek cevap verir. Bunun üzerine Mürtüz sinirlenir ve "Ich bin'ine sığayım ulan, cevap versene, Türkçe konuş." diyerek karşılık verir. Yücel aynı zamanda Türkçeyi aksanlı olarak konuşan ailenin tek bireyidir.

3.3.12. Töre - Modern Normlar Karşıtlığı

Berlin in Berlin filminde göçün getirdiği kendini koruma güdüsü ile birlikte dini değerler kadar töresel değerlere sığınma da söz konusudur. Dindar Müslüman bir ailenin Hıristiyanlığa karşı İslamiyet'i kalkan olarak kullanması dürtüsel bir davranış olarak töreyi de kapsar. Hanenin en yaşlı kişisi olan nine oluşan durumla baş etme konusunda töreyi hatırlatır ve uygular.

Mehmet'in kaza sonucu ölmesine neden olan Thomas, Mürtüz'den kaçarken onların evine sığındığında nine, "Bu herif ocağımıza düşmüştür. Bu evde ona dokunmak bize yakışmaz." der. Mürtüz, "Sen ne diyorsun nine, bu herif ağabeyimin katili be." diyerek ninesine karşı çıkar. Nine ısrar eder: "Bu Allah'ın bir sınavıdır bize." Mürtüz yine karşı çıkar: "Ben sınav falan dinlemem, ben gebertirim bu herifi." Bunun üzerine babası kafasına vurur ve onu kovalar. Nine, "Evimize aman dilemeye gelmiştir. Şu kapıdan çıkmadan ölürse, yıllarca anımızda kara leke olur." Mürtüz:

“Töreymiş, çıkarıp dışarıda geberteceğim pezevengi, madem evde olmuyor.” Mürtüz’e töreye uygun olarak yapılan bu davranış saçma gelse de nihayetinde töreye uygun davranmak zorunda kalır.

Başka bir zaman Mürtüz kendi kendine söylenir: “Tanrı misafiri. Çok şükür artık bir tane misafirimiz var. Allah’ın bize son hediyesi bu. Onun bu evde kılına dokunamazmışız. İnsanın Allah’a isyan edesi geliyor be. Adet diye, töre diye ağabeyimizin katilini getirdik, başkôşeye oturttuk.” Mürtüz birini öldürmenin günah olduğunu düşünmediği gibi, o kişiyi öldürmesine karşı çıkılmasının saçma olduğunu düşünür. Hatta bu konuda isyan eder. Aslında din ile töre zaten farklı şeylerdir ve oluşum süreçleri de değişiktir. İslamiyet’te tanrı misafiri vb. kavramlar bulunmamaktadır ancak zaman içinde töre ile İslamiyet Türk kültüründe bir araya gelmiş ve kaynaşmıştır.

3.3.13. Göç - Yerleşiklik Karşıtlığı

Film göç teması üzerine kuruludur. Türkiye’de yerleşik konumda olan bir aile Almanya’ya göç etmiş ve orada kendi kültürünü koruyarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. Almanlara göre Türkler ötekidir, Türklere göre ise Almanlar ötekidir. Ancak Türklerin Almanları ötekileştirmeleri kültür, sanat, vb. öğelerden çok din açısından olmuştur. Türklere göre, Türk Alman arasındaki en önemli ayırım Hıristiyanlık ve Müslümanlık karşıtlığıdır.

Göç eden grup, aile, bireyin, iki şansı bulunmaktadır. Gittiği yere uyum sağlamak ve bazı konularda onlardan biri gibi olmak, ya da gittiği kültürü tamamen reddederek kendi kültürünü gittiği yerde koruyup kollamak, belki de kendi memleketinde yaptığından daha fazlasını uygulamak. Filmde Yücel yani ailenin en küçük oğlu hariç tüm bireyler Almanya’ya göç sonucunda Türk ve Müslüman kültürün arkasına saklanmış ve kendilerini izole etmişlerdir. Yücel ise Almanca konuşup, Almanca müzik dinleyip, Alman bir kız arkadaş edinmiş ve Almanlar gibi yaşamaya başlamıştır. Ailesini anlama konusunda, evde olan olaylara katılma konusunda sıkıntı yaşamakta ve olanlara anlam verememektedir.

3.3.14. Milliyetçi - Enternasyonalist Karşıtlığı

Almanya’da yaşayan Türklere yönelik Alman milliyetçi saldırılar filmde yer almaktadır. Bir gün iki Alman genç, Mürtüzlerin kafelerinin karşısında dikilip onlara kötü kötü bakarlar. Yüksel onlara doğru gider ve ona “İşte bir g...ı” diyerek küfür ederler. Mürtüz de sinirlenir, “G...ı sensin. Söyle, ben bir g...m de” der. Bunun üzerine duvarın arkasından üniformalı, askeri botlu ellerinde zincir olan bir grup çıkar ve ikisini döver. Filmde aralarında daha önceden herhangi bir kavga ya da anlaşmazlık olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Ancak üniformalı, askeri botlu kişilerin saldırmış olmasından, Türklerin orada yaşamasına karşı olan bir Alman milliyetçi grup/örgüt olduğu anlaşılmaktadır.

Başka bir gün de Thomas’ı takip ederken evdekilere seslenen Mürtüz’ün telaşlı haline babası “Yine mi dazlaklar?” der. Buradan da anlaşıldığı üzere, dazlaklar olarak nitelenen bu grubun Türklere zaman zaman saldırdıkları ve korku verdikleri anlaşılmaktadır.

3.3.15. Seks - Mastürbasyon Karşıtlığı

Filmde eşini kaybeden Dilber odasında mastürbasyon yapar, Mürtüz ise anahtar deliğinden onu

gözetler. Dilber'in dul bir kadın olarak evlilik dışı ilişki yaşaması mümkün değildir. Ancak Mürtüz odasında sarışın, jartiyerli bir kadınla birlikte olur. Daha sonra ise kadının evli bir Alman olduğu anlaşılır. Mürtüz'ün ailesi bu duruma karşı çıkmaz ve çok olağan karşılarlar.

3.3.16. Ataerkil - Anaerkil Karşıtlığı

Filmde Mürtüz, Thomas'ı öldürmek için evden çıkarmaya çalışınca nine sinirlenir. "Ekber, bu evde senin sözün dinlenmiyor mu?" der. Ekber ise: "Bu adam bu evin misafiridir. Burası da benim evim. Almanya'da olmamız hiçbir şey fark ettirmez. Anamın sözünü çiğnettirmem." diyerek karşılık verir. Burada ilk izlenim olarak evin erkinin Ekber olduğu anlaşılır ancak "Annemin sözünü çiğnettirmem" sözüyle asıl erk sahibinin nine olduğu gerçeği ortaya çıkar. Nine evin en yaşlısı olarak her konuda söz sahibidir ve kimse onun sözünden çıkamaz. Ancak ailenin diğer kadınları Ekber'in eşi Zehra ve Mehmet'in eşi Dilber'in söz hakkı olmadığı gibi ailenin erkek çocukları dahi onlara hükmetmeye çalışır. Ailede ataerkilliğin yanında anaerkilliğin de yaşa bağlı olarak çok önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

3.3.17. Yerli - Yabancı Karşıtlığı

"Berlin in Berlin" filminin ana karakterleri yerlisi oldukları Türkiye'den yabancı sayıldıkları Almanya'ya göç etmişler ve yaşamlarını burada sürdürmektedirler. Almanya onlar için kültür, din, dil, coğrafya vb. birçok öge açısından yabancıdır. Ancak buldukları ülkenin yabancılığı kadar yaşadıkları hane yerlidir. Almanca olan televizyon kanalı haricinde Almanya'ya özgü hiçbir öge evde göze çarpmaz. Bu haneye bir şekilde konuk olan Alman Thomas ise Almanya sınırları içinde girdiği bu evde tamamen yabancı olur. Yerli ve yabancı kavramları tüm özel alanlara göre değişim göstermektedir. Ayrıca yerli olanın kendinden olması kadar yabancı olanın ötekileşmesi de filmde hem Türk, Alman hem de Müslüman, Hıristiyan karşıtlığında kendini göstermektedir.

3.3.18. İyi - Kötü Karşıtlığı

İyi ve kötü kavramları nesnel olunamayacak kadar farklı zeminlerde dolaşan kavramlardır. Bir kişiye iyi-kötü yargısının verilemeyeceği gibi ancak bazı davranışlar için genel geçer kurallar dahilinde yorum yapılabilir. Örnek olarak Thomas kazayla ölümüne neden olduğu Mehmet'in ailesine karşı vicdan azabı çeker. Dilber ile iletişim kurabilmek için Türkçe Almanca sözlükten "Bu bir kaza." ve "Ben katil değilim." cümlelerini ezberleyerek Dilber'e gider. Thomas kasıtsız, kazayla ölümüne neden olduğu Mehmet ve ailesi için üzülür. Bunun gibi davranışlarıyla iyi bir insan profili çizer. Mürtüz ise filmde kötünün/kötü davranışların simgesidir. Sürekli Thomas'ı öldürmeye uğraşması, Dilber'i taciz etmeye çalışması vb. hareketleriyle filmin dramatik yapısındaki kötüyü temsil eder. Bu açıdan okunacak olursa filmin sonunda Dilber kendine eş olarak iyiyi, Thomas'ı tercih eder.

3.3.19. Ölüm - Yaşam Karşıtlığı

Göçmen, Almanya'da çalışan ve yaşayan bir Türk olarak Mehmet, inşaatta bir kaza sonucu ölür. Olaya iş kazası süsü verilir ancak Mehmet, Thomas ile tartışırken ölmüştür. Thomas kaza ile Mehmet'in ölümüne neden olmuştur, katil değildir ancak yine de inşaatta çalışanlar Alman Thomas'ı koruyarak olaya adının karışmamasını sağlarlar. Göçmen bir Türk olarak ölmeye hakkı vardır ancak suçlunun ceza bulması hakkı bulunmamaktadır. Filmde bir Alman olarak Thomas'ın mühendis görevinde inşaatta çalışması ve güvenli bir ortamda bulunması, Türk ve diğer göçmenlerin ise tüm tehlikeli işleri yapan işçiler olarak çalışmaları bir başka göçmenlik sorunu

olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.20. Şiddet - Hoşgörü Karşıtlığı

Filmde görülen iki temel şiddet biçimi bulunmaktadır. İlk olarak Alman dazlakların Mürtüz ve Yüksel'i tehdit edip dövmeleleridir. Burada şiddete yol açan tek neden Mürtüz ve Yüksel'in göçmen Türkler olmalarıdır çünkü dazlaklar tüm göçmenlere şahsi bir durum olmaksızın saldırmaktadırlar. İkinci olarak da Mürtüz'ün abisinin katili olduğunu düşündüğü Thomas'ı öldürmeye çalışması ve evde ona uyguladığı şiddettir. Biri Alman'dan Türk'e, diğeri ise Türk'ten Alman'a yönelik tek yönlü şiddettir. Hoşgörü ise Mürtüz ve Mustafa hariç tüm aile bireylerinden gelir. İlk olarak ninenin hem eve sığındığında tanrı misafiri olarak kabul edilmesini sağlayarak onu güvenceye alması, hem de karnının doyurulmasını sağlaması vb. davranışlarla ona hoşgörü göstermesi ve hayatta kalmasını sağlaması önemlidir. Diğer aile bireyleri de zamanla Thomas'la arkadaş olarak onu sevmeye başlarlar.

3.3.21. Dindar - Dinsiz Karşıtlığı

Filmde konu alınan Türk aile, kendileriyle bir süre yaşamak zorunda kalan Alman Thomas'ı evin büyük oğlu Mehmet'in ölümüne kazayla sebebiyet vermek ve Alman olmasının dışında asıl olarak gavur olmakla suçlar. Nine her seferinde "gavurun evladı" diyerek onu ötekileştirir. Çünkü ona göre Müslüman olmayan herkes dinsizdir. Thomas'ın vicdan azabı duymasına, onun elini öpmesine vb. davranışlarına şaşırır ve anlam veremez.

3.3.22. Aşk - Nefret Karşıtlığı

Thomas, uzaktan görüp aşkla bağlandığı Dilber'i takip eder ve gizlice onun fotoğraflarını çeker. Bu fotoğraflar yüzünden Thomas kazayla Dilber'in eşinin ölümüne neden olur. Bir cinayete sebebiyet vermesine rağmen Thomas, Dilber'in peşini bırakmaz ve onun peşinden gider. Thomas'ın evinin duvarlarında Dilber'in fotoğrafları asılıdır. Mehmet'in kardeşi Mürtüz de Dilber'e aşkıtır ve onunla evlenmeyi hayal etmektedir. Ancak Dilber Mürtüz'den nefret etmektedir ve sonunda Thomas'ı tercih eder.

Dilber ve Thomas aşkı filmde aşkın din, dil, ırk vb. ayrımları gözetmediği, evrenselliği ve kültürel normlardan arınmış bir özellik taşıdığına temsilidir. Thomas ve Dilber için önemli olan karşılıklı beğeni ve duygusal olarak tatmin olma durumudur.

Tartışma ve Sonuç

Almanya'ya işçi olarak göç eden Türk bir ailenin Almanya'da yaşadıklarını konu alan Berlin in Berlin filmi bir anlamda Alman kültürüyle karşılaşan göçmen Türk'ün geliştirdiği davranış biçimiyle Türk ve Alman kültürünün çatışmasını anlatır. Büyüdüğü ve şekillendiği kültürden, anavatanından kopan birey, göçmen olarak gittiği yeni ülkede farklı bir kültürle karşılaştığında farklı savunma mekanizmaları geliştirerek kendi kültürünü koruma altına alır. Maddi kültür yıllar içinde yapıp yıkılabilirken manevi kültür yüzyıllar içinde oluşur ve yıkılması zordur çünkü toplumların bellek ve bilinçaltına işlenmiştir. Berlin in Berlin filminde de yurtdışına göç eden Türk aile, karşılaştığı yabancı kültür ve dinle girdiği kültürleşme sürecine dahil olmamış, kendi kültür ve dinine daha çok bağlanarak içe kapanmış ve böylelikle yeni kültüre entegrasyon gerçekleştirmemiştir.

Filmdeki Türk ailenin yaşadığı ev bu anlamda bir gösterge niteliğindedir. Bazen açık olan Alman televizyonu haricinde evin Türkiye dışında bir ülkede olduğu anlaşılmaz. Karakterler kendi

kamusal alanlarında kendi kültürlerinin kopyasını oluşturmuşlardır. Özel alanda ise kendilerini daha güvensiz hissederler ki bir gün Alman ırkçıların saldırısına uğrarlar. Bu noktada Türklerin kültürlerini korumak için Radikal İslam'a yönelip cemaatleşmelerinin yerleştikleri ülkelerde tepkiye yol açtığı öne sürülmektedir. Ancak bazı araştırmacılar da Türklerin İslam'a aşırı yönelmelerinin dışlanmışlık ve kabul görmeme sonucu oluştuğunu iddia etmektedirler. Burada asıl sorulması gereken, İslam'a yönelmiş bir ailede bazı aile bireylerinin Alman kültürüne asimile olma yolunda ilerlemelerinin nasıl gerçekleştiğidir. Filmdeki karakterlerin biri hariç tümü İslami değerlere ve töreye sıkı sıkıya bağlıdır ve Alman kültürünü reddetmektedirler. Ancak evin en küçük oğlu olan Yücel, Türkçeyi aksanlı konuşmakta ve gündelik hayatını Almanca konuşarak sürdürmektedir. Evde gelişen olaylar konusunda ise yorumsuz kalmakta hatta anlama güçlüğü çekmektedir. Bu noktada en küçük olması dolayısıyla Almanya'da diğer aile bireylerinden daha uzun zaman geçiren ve Alman okullarında eğitim gören Yücel'in Alman arkadaşlar edinip, Alman kültürüne daha kolay adapte olması durumu gözlemlenmektedir. Bu noktada evdeki altı yedi yaşlarındaki torunun diğer aile bireyleriyle paralel olan hatta bazen daha katı olan görüşlerinin daha küçük olmasına rağmen Yücel'den çok farklı ve sert tutumu göze çarpar. Henüz okula gitmediği için sürekli evde vakit geçirerek, evdeki kültürle şekillendiği, okula başladığı zaman Alman kültürüne adapte olma sürecinin kolaylaşabileceği ihtimali bulunmaktadır. Ancak kültür çok farklı dinamiklerle oluşan bir kavram olarak öznel konumlar üzerinden ilerler ve şekillenme süreci her zaman önceden tahmin edilemez.

Filmde Türk Alman karşıtlığı Türkçe ve Almanca karşıtlığı kadar önemli bir yer teşkil etmekte, iki kültür de birbirini öteki olarak görmekte ve reddetmektedir. Ancak göçmen Türkler öteki olmanın yanında bu yabancı kültürde kendilerini haksız olarak da görmektedirler. Adalet konusunda haklarını aramaktan çekinir, işçi olarak en zor işleri yaparlar ve evlerine kazayla tanrı misafiri olarak gelen Alman Thomas'ı evde ötekileştirip dışlarlar. Bu noktada asıl dışlamaya onun Alman olmasının yanında İslamiyet harici bir dinin mensubu olması neden olur. Nine, her seferinde "gavurun evladı" diyerek onu küçümser ve vicdan sahibi olmasına çok şaşırır. Burada Thomas'ı öteki yapan asıl unsur dindir.

Filmdeki kadın karakterler geleneksel Türk kültürü ve İslamiyet inancının önerdiği biçimde yaşarlar. İslami kurallara uygun olarak örtünür, dış dünyada çalışmaz, çoğu zaman kendi başlarına sokağa çıkmazlar. Önemli olan namuslarını korumalarıdır ve bu noktada hane halkı erkekleri kadınların namusunu korumak için gerekirse canlarını ortaya koyarlar. Nitekim ailenin büyük oğlu Mehmet, eşi Dilber için girdiği bir tartışma sonucu vefat eder. Kadınlar için cinsellik ile özdeşleştirilen namus kavramı erkekler için bir değer taşımamakla birlikte sadece kadınlar üzerinden ilerler. Evin erkek çocukları evde rahatlıkla arkadaşlarıyla cinselliklerini yaşamaktadır. Aile bireyleri buna ses çıkarmaz.

Berlin in Berlin filminde din kadar önemli başka bir öge de töredir. Manevi kültürün önemli bir parçasını oluşturan ve bazen dinden daha baskın olan töre kavramı, filmin Alman karakteri Thomas ailenin evine geldiğinde kendini nine ile gösterir. Nine töreyi hatırlatarak onun tanrı misafiri olduğunu söyler ve böylelikle ev sınırları dahilinde Thomas dokunulmazlık kazanır.

Filmde göç yolu ile başka bir ülkeye yerleşmiş olan Müslüman Türk ailenin kendi kültürünü korumak için bu denli kendi kültürüne sığınmış olması ve yerleştiği ülkenin kültürünü bu denli ötekileştirmesinin asıl nedeni Hıristiyan, Müslüman karşıtlığıdır. Gidilen ülkenin Müslüman bir ülke olması durumunda göçmen bu denli kendi içine kapanmayacak ve karşı kültüre tepki geliştirmeyecektir. Bu noktada filmde kişiler ve kültürler arasında asıl ayırıcı olanın ve bu denli karşıtlık yaratanın din ögesi olduğu söylenebilmektedir. Son olarak şu da belirtilmelidir ki, tüm bu karşıtlıklar temelde iki kültürün de birbirini dışlaması, ötekileştirmesi ve kendi içine kapanması sonucu oluşmakta ve süregitmektedir. Filmde temel olarak din ögesi üzerine kurulmuş olan

karşıtlıklar, iki kültürün de birbirine ne kadar zıt olduğunu ancak bir yandan da birbirlerini tanıma şansı bulduklarında ve insanlık temelinde buluştuklarında birbirlerini anlamaya ve hatta sevmeye başladıklarını gösterir. Burada temel sorun iletişimsizlik ve coğrafi olarak da farklı bölgelerde yaşayarak temasın en az seviyeye indirgenmesi ile oluşan uçurumdur. Tarafların birbirini tanıma şansları bulmaları durumunda birbirlerini anlayarak uzlaşma yoluyla ortak paydada buluşabilecekleri söylenebilir.

Kaynakça

- Abadan Unat, Nermin (2006). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, 2. Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Akkayan, Taylan (1979). Göç ve Değişme, İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fak.
- Akpınar, Aylin (2001). "Uluslararası Göç Bağlamında Kimlik Krizleri ve Kimlik Kurgulamaları", *Toplumbilim*. (14): 91-104.
- Altıntaş, İsmail (2008). Dış - Göç ve Din: Almanya'daki Türklerin Dini Hayatına İlişkin Sosyolojik Bir Çözümleme, İstanbul: Dem.
- Assmann, Jan (2001). Kültürel Bellek, Çev: Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı.
- Bayhan, Vehbi (1997). "Türkiyede İç göçler ve Anomik Kentleşme", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Ankara: DİE. 178-193.
- Beaud, Stephane ve Gerard Noiriel (2003). "Göçmenlerin Bütünleşmesini Düşünmek", *Toplumbilim, Göç Sosyolojisi Özel Sayısı*, Sayı: 17: 15-24.
- Berger, Arthur Asa (1996). Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri, 2. b., ed. Nazmi Ulutak, Aslı Tunç, çev. Murat Barkan, Uğur Demiray vd., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Chandler, Daniel (2007). *Semiotics: The Basics*, 2. Baskı, NewYork: Taylor&Francis.
- Durugönül, Esra (1997). "Sosyal Değişme, Göç ve Sosyal Hareketler", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Ankara: DİE: 95-100. Erkan, Rüstem (2002). *Kentleşme ve Sosyal Değişme*, Ankara: Bilim Adamı.
- Fichter, Joseph (2004). *Sosyoloji Nedir*, çev. Nilgün Çelebi, 7. Baskı, Ankara: Anı.
- Güllüpinar, Fuat (2012). "Göç Olgusunun Ekonomi-Politigi ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4: 53- 85.
- Gümüş, Adnan (1997). "Göç, Din ve Asimilasyon", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Ankara: DİE, 243-257.
- Güvenç, Bozkurt (2002). *İnsan ve Kültür*, 9. Basım, İstanbul: Remzi.
- İçduygu, Ahmet ve İbrahim Sirkeci (1999). "Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri", 75 Yılda Köylerden Şehirlere, Ed. Oya Baydar, İstanbul: Türk Tarih Vakfı, 249-268.
- Kaya, Ayhan ve Ferhat Kentel (2005). *Euro-Türkler Türkiye İle Avrupa Birliği Arasında Köprü mü, Engel mi? Almanya-Türkleri ve Fransa-Türkleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Kılıçarslan, Ali (1992). "Tarihi Perspektif İçinde Göç Olgusu", (içinde) *Batı Avrupa Türkleri Göçmenlikten Yerleşik Hayata Geçiş*, Veyis Güngör, Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı, 25-41.
- Kümbetoğlu, Belkis (1997). "Göçmenlik Mültecilik, Yeni bir Yaşam ve Sonrası", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç, Ankara: DİE. 271-280.
- Malinowski, Bronislaw (t.y.) *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, çev. Saadet Özkal, İstanbul: Kabcacı.
- Özalp, Enver (2001). *Sosyolojiye Giriş*, 11. Baskı, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Subaşı, Necdet (2003). "Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu", Doğu-Batı, 7 (25): 135-144.

"Almanya'da Türk nüfus 2.7 milyon." (2014). Sabah. 13.01.2014.